

uden kan man indvende, at bogens analyser ville have været styrket, hvis det ikke kun var den sociologiske approach, men også alternative teorier om vælgeradfærd, der blev testet.

Trods disse få indvendinger er bogen absolut anbefalelsesværdig. Både for den læser, der vil blive klogere på vælgeradfærdsteorier og den sociologiske approach, og for den læser, der vil vide mere om amerikansk politisk historie.

Gitte Sommer Harrits
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Slavoj Žižek, *Did Somebody Say Totalitarianism? Five Interventions in the (Mis)Use of a Notion*, London: Verso, 2001, 280 s., \$15,40.

"På pakken med grøn te af mærket "Himmelsk krydderi" findes der en kort forklaring på dens ydelser: "Grøn te er den naturlige kilde til antioxidanter, som neutraliserer skadelige molekyler også kendt som frie radikaler. Ved at tæmme frie radikaler hjælper antioxidanter til at opretholde kroppens naturlige sunde tilstand. *Mutatis mutandis*, er begrebet totalitarisme ikke en af de væsentligste ideologiske antioxidanter, hvis funktion gennem hele dets karriere har været at tæmme frie radikaler, og dermed at hjælpe til, at den samfundsmæssige krop kan opretholde dens politisk-ideologiske sunde tilstand?" (p. 1).

Den slovenske teoretiker Slavoj Žižek hævder i *Did Somebody Say Totalitarianism*, at forestillingen om det totalitære i dag forhindrer en radikal spørgen og politisk praksis. Det er for nemt at beskyldte opponenter for at være totalitære: i videnskabelig forstand essentialistiske, i politisk forstand revolutionære og i etisk forstand fundamentalistiske. Hvis man insisterer på videnskabelig sandhed, på autentisk politisk praksis eller på genuin etisk handling, mødes man med argumenter om, at videnskabelig sandhed er relativ, at al radikalisme er skadelig, og at en etisk universalitet altid nødvendigvis fremtræder som medieret af og reducerbar til en given kulturel sammenhæng.

Om end disse argumenter på ét niveau synes plausible, er de dog falske på et andet. Senkapitalismen baserer sig ikke på mental og fysisk indhegning – på det stabile og fikserende – men derimod på det strømmende og hybride. Inden for denne konstellation må en autentisk og genuint kritisk handling nødvendigvis være totalitær. Den relativisering af meningsfelter og sociale strukturer, som ofte anses som kritisk, har ingen effekt i forhold til en social struktur, hvis væsen allerede er givet ved det fragmenterende og relativierende.

Žižeks argument præsenteres gennem fem kapitler, der alle har det tilfælles, at de afdækker den "totalitære blokering" i uventede sammenhænge. I "Myth and Its Vicissitudes" diskuteres en række tragedier – væsentligst fortællingerne om Manon og om Kristi død på korset. Manon og Kristus er begge outcasts, der gennem en heroisk og selvmorderisk gestus føder fællesskabet på ny. De er ikke pragmatikere, men sætter alt på ét bræt. Som sande totalitære viger de ikke fra deres kald. I denne sammenhæng er argumentet som i flere andre af Žižeks bøger, at kristen-

uden kan man indvende, at bogens analyser ville have været styrket, hvis det ikke kun var den sociologiske approach, men også alternative teorier om vælgeradfærd, der blev testet.

Trods disse få indvendinger er bogen absolut anbefalelsesværdig. Både for den læser, der vil blive klogere på vælgeradfærdsteorier og den sociologiske approach, og for den læser, der vil vide mere om amerikansk politisk historie.

Gitte Sommer Harrits
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Slavoj Žižek, *Did Somebody Say Totalitarianism? Five Interventions in the (Mis)Use of a Notion*, London: Verso, 2001, 280 s., \$15,40.

"På pakken med grøn te af mærket "Himmelsk krydderi" findes der en kort forklaring på dens ydelser: "Grøn te er den naturlige kilde til antioxidanter, som neutraliserer skadelige molekyler også kendt som frie radikaler. Ved at tæmme frie radikaler hjælper antioxidanter til at opretholde kroppens naturlige sunde tilstand. *Mutatis mutandis*, er begrebet totalitarisme ikke en af de væsentligste ideologiske antioxidanter, hvis funktion gennem hele dets karriere har været at tæmme frie radikaler, og dermed at hjælpe til, at den samfundsmæssige krop kan opretholde dens politisk-ideologiske sunde tilstand?" (p. 1).

Den slovenske teoretiker Slavoj Žižek hævder i *Did Somebody Say Totalitarianism*, at forestillingen om det totalitære i dag forhindrer en radikal spørgen og politisk praksis. Det er for nemt at beskyldte opponenter for at være totalitære: i videnskabelig forstand essentialistiske, i politisk forstand revolutionære og i etisk forstand fundamentalistiske. Hvis man insisterer på videnskabelig sandhed, på autentisk politisk praksis eller på genuin etisk handling, mødes man med argumenter om, at videnskabelig sandhed er relativ, at al radikalisme er skadelig, og at en etisk universalitet altid nødvendigvis fremtræder som medieret af og reducerbar til en given kulturel sammenhæng.

Om end disse argumenter på ét niveau synes plausible, er de dog falske på et andet. Senkapitalismen baserer sig ikke på mental og fysisk indhegning – på det stabile og fikserende – men derimod på det strømmende og hybride. Inden for denne konstellation må en autentisk og genuint kritisk handling nødvendigvis være totalitær. Den relativisering af meningsfelter og sociale strukturer, som ofte anses som kritisk, har ingen effekt i forhold til en social struktur, hvis væsen allerede er givet ved det fragmenterende og relativierende.

Žižeks argument præsenteres gennem fem kapitler, der alle har det tilfælles, at de afdækker den "totalitære blokering" i uventede sammenhænge. I "Myth and Its Vicissitudes" diskuteres en række tragedier – væsentligst fortællingerne om Manon og om Kristi død på korset. Manon og Kristus er begge outcasts, der gennem en heroisk og selvmorderisk gestus føder fællesskabet på ny. De er ikke pragmatikere, men sætter alt på ét bræt. Som sande totalitære viger de ikke fra deres kald. I denne sammenhæng er argumentet som i flere andre af Žižeks bøger, at kristen-

dommen er givet ved en forestilling om et radikalt brud. At lade sig påkalde af revolutionen forudsætter nødvendigvis en form for selvmorderisk handling, hvor subjektet bryder alle bånd til en given social matrice.

I "Hitler as Ironist?" kritiseres de mange, som hævder, at Holocaust er en helt unik og uforståelig begivenhed, og at enhver repræsentation følgelig også er en trivialisering. Ophævelsen af Holocaust til uforklarlig ondskab kan tjene til at afpolitiserer en hierarkisk politisk relation (jøder over for palæstinensere?), til at reducere Vestens ansvar for lignende hændelser i den tredje verden (Rwanda?) og til at installere et tankeforbud mod al form for radikal politisk handling: "er du ikke klar over, at det, du foreslår, i virkeligheden leder direkte til Holocaust?" Žižek understreger i modsætning til dette humorens betydning og diskuterer i forlængelse heraf holocaustkomedier som for eksempel *Livet er skønt*.

"When the Party Commits Suicide" rummer en række angreb på den gængse opfattelse af den østeuropæiske "totalitarisme". Kritikken af "den reelt eksisterende socialisme" forudsætter idealer, som først med de kommunistiske revolutioner kunne italesættes. Endvidere, at flere manifesterede en prisværdig, heroisk subjektivitet under de kommunistiske skueprocesser. De var villige til at sætte alle forestillinger om subjektiv skyld og uskyld til side og ofre sig for en højere sag. På et samfundsmæssigt niveau hævder Žižek, at der til tider viser sig et tidspunkt, hvor et givet system åbenbarer sine sprækker (for eksempel det sovjetiske kommunistpartis kollektive selvdestruktion i 1937), og hvor en revolutionær handling derfor er mulig.

I bogens resterende del fokuseres på politisk og teoretisk kritik. I "Melancholy and the Act" kritiseres Derrida og Levinas etiske doktriner. De to franske ikoner beskrives som melankolikere, der henslumrer i deres sørgearbejde over tabet af det retfærdige (og det guddommelige). Enhver etisk intervention rammer ifølge disse forfattere altid ved siden af. Hvis man hævder givne handlinger som retfærdige, beskyldes man straks for totalitarisme: for en uetisk reduktion af den andens andethed. Hvor dekonstruktivistene udskyder det etiske uendeligt, hævder Žižek, at en etisk handling er mulig – og at en sådan på baggrund af den tredje vejs pragmatisme synes påkrævet som aldrig før. I en tid, hvor alt synes labilt – hvor de 10 bud bliver til 10 anbefalinger – må man insistere på det etiske som en radikal fordring, uforenelig med nogen behagelig new age spiritualitet.

Kritikken af historicismen udfoldes videre som en kritik af "Cultural Theory" (her primært dekonstruktion og focaultiansk diskursanalyse). Kritikken rettes primært mod kulturteoriens relativisering af videnskabelig sandhed og følgelig mod dens afvisning af andre teoretiske retninger som uinteressant essentialisme. Žižek synes, vi skulle droppe alt dette og i stedet lave ordentlig videnskab. Vi kommer ikke langt ved blot at reducere alt til tekst.

Konkluderende må man spørge, hvor frugtbar afvisningen af al "totalitær" radikalisme er? Er forsøgene på at afessentialisere så genuint kritiske og emanciperende, som det hævdes? Med Žižeks ord kunne man spørge, hvad friheden egentlig er værd, hvis den består i at vælge mellem Coke eller Pepsi? Anmelderen synes som forfatteren, at det er et relevant spørgsmål. Lad hermed *Did Somebody Say Totalitarianism* være anbefalet til alle og enhver.

Finn Tarp (ed.), *Foreign Aid and Development. Lessons Learnt and Directions for the Future*, London and New York: Routledge, 2000, 498 s., £18,99.

Danske økonomer er ikke kendt for i særligt omfang at beskæftige sig med udviklingslandenes problemer, og alene af denne grund bør denne antologi omkring international bistand og udvikling hilses velkommen. Bogen er et resultat af et flerårigt initiativ iværksat på Københavns universitets økonomiske institut og støttet af Rådet for Udviklingsforskning med det formål at fremme den udviklingsøkonomiske forskning i Danmark. Flere af bogens bidrag er da også skrevet af danske forskere.

Det erklærede formål med bogen er at gøre status over den eksisterende viden omkring international udviklingsbistand, at diskutere aktuelle udviklingsudfordringer samt at diskutere, hvorledes bistanden i fremtiden bør forholde sig til disse udfordringer. Bogen består af et relativt kort opsummerende indledningskapitel efterfulgt af 19 artikler organiseret i fire hovedgrupper: 1) hovedtemaer i udviklings- og bistandsdiskussionen, 2) specifikke bistandsformer, 3) økonomiske perspektiver på international bistand og 4) bredere temaer. Konkret dækkes temaer som statens rolle, bistandens makroøkonomiske virkninger, fødevarerbistand, miljøbistand, teknisk samarbejde, programbistand, kønsrelateret bistand, bistand til offentlig forvaltning, privat-sektor bistand, betinget bistand, bistand i konflikt-situationer samt en del andre emner. Forfatterne til de enkelte artikler består foruden de danske forfattere af en imponerende række af internationalt kendte, primært britiske og amerikanske, forskere. Den økonomiske tilgangsvinkel præger naturligt nok flertallet af bidragene, men ikke mere end at enhver med interesse for de forskellige emner vil kunne følge med.

Det siger sig selv, at alene mængden af behandlede temaer betyder, at bogen kommer godt rundt om mange dele af den internationale bistandsdiskussion, og som hovedregel er der tale om kompetente og velargumenterede bidrag, der opfylder ambitionen om at gøre status på de enkelte områder. Ønsket om at gøre status på så mange områder afspejler ganske godt den vækst, der har været i de målsætninger, som bistanden i løbet af de seneste 40-50 år er blevet sat til at opfylde. Samtidig betyder det dog også, at læseren godt kan miste overblikket, efterhånden som læsningen skrider frem. Her er det nyttigt at vende tilbage til de indledende oversigtsartikler om hovedtemaerne i bistandsudviklingen. Erik Thorbeckes indledende oversigt over "udviklingsdoktrinens" udvikling gennem fem årtier er således fremragende til at skabe overblik, og den fremhæver fint det samspil, der bestandigt har været mellem de fremherskende økonomiske teorier, de politiske målsætninger, de valgte strategier og de eksisterende datasystemer. Ændringerne over tid i disse forhold har påvirket den internationale bistands størrelse, art og retning, hvilket tydeligt kommer frem. Samtidig illustrerer gennemgangen også